

آزاده کمالی مهر^۱

فائده کمالی مهر^۲

عنوان مقاله: سیره تربیتی امام صادق (ع)

چکیده

در تربیت اسلامی پس از قرآن، سنت و سیره معصومین، اصلی ترین منبع محسوب می شود و از معیارهای تعیین کننده روش تربیت معصومین (ع) ماهیت آموزه های تربیتی قرآن کریم است چرا که قرآن می فرماید: پیامبر (ص) اسوه نیکو برای شماست پس از پیامبر (ص) منبع بزرگ تعلیم و تربیت اسلامی، بخصوص برای تشیع، سنت و سیره معصومین است و در میان ائمه معصومین، امام صادق (ع) جایگاه ویژه ای دارد زیرا عمده ترین احادیث و روایات شیعی به ایشان منصوب است و مذهب شیعه به این دلیل به مذهب جعفری مشهور شده است و به برکت تربیت معصومین (ع) به تعبیر امام صادق شخصیت های فراوانی به جایی رسیدند که سفینه نجاتی شدند برای دستگیری عوام از شیعیان و رهنمودهای راهگشای آن بزرگوار در زمینه فردی، اجتماعی، سیاسی، تربیتی و... برگ زرنی در تاریخ شیعه می باشد که در این پژوهش به بیان آموزه های تربیتی آن خواهیم پرداخت. امید است که ره توشه ای باشد برای پویندگان راه امامت.

کلید واژه ها: تربیت، امام صادق (ع)، سیره

^۱ کارشناس ارشد علوم تربیتی
^۲ کارشناس ارشد ادبیات فارسی

همایش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

مقدمه:

تربیت انسان و چگونگی دستیابی به کمال از دیرباز همواره مورد علاقه هر اندیشمند و نظریه پرداز بوده است. انسان به همان نسبت که همواره رویای کمال دنیای خویش را در سر داشته، رویای کمال خویشتن را نیز می پروراند است تا به بالا ترین درجه رشد و کمال انسانی برسد با عمل به سیره تربیتی امام صادق (ع) انسان می تواند به رشد و کمال مورد نظر دست یابد.

آری امام به سیره و روش خویش می خواهد مردم را از گمراهی و ضلالت به سوی نور و هدایت واز کوردلی به بینایی و بصیرت، و از جهل و نادانی به طرف علم و آگاهی رهنمون شود و آن منش والای امام و منویات پاک و ملکوتی آن حضرت، در لابلای سیره و روش ایشان کاملاً منعکس است و زندگی آن حضرت سراسر جهاد و کوشش است در زمینه های اصلاحی و ارشادی و امام جز این هم و غمی نداشته است.

امام که با بنیانگذاری اصول و مذهب جعفری عنوان ریاست مذهب و پایه گذار فقه ال محمد (ص) را به حق شایسته وزینده خود ساخته است، از زمان جوانی در دوران حیات پدر ارجمندش و پیش از آن که خود عهده دار امامت گردد تا آخرین روز حیات رنج امیز و سرشار از درد و شکنجه اش همواره روشنگر محافل علم و عمل و ایمان بود و عقاید عالمانه اش که از ایمان الهی سرچشمه می گرفت تا امروز الهام بخش و حرکت افزین خیل پیروان مخلص و برگزیده اهل بیت عصمت و فضیلت است و از این پس تارستانخیز مهدی (عج) نیز همچنان پرتو افشان و سازنده انسانها خواهد بود.

بدینگونه ان امام صدیق و پیشوای صادق که تربیت یافته خاندان وحی و برخاسته از گلزار امامت و وصایت بود هزاران نفر را در مکتب تربیتی خود دانش اموخت و در طول تاریخ اسلام، پرچم هدایت علمی جهان تشیع را بر دوش کشید تا سرگردانان و احه ظلمت و وادی جهالت، در سایه روان روح نواز و جانپور آن به سرمنزل نیکبختی و رستگاری هدایت شدند از اینسان است که بخش عظیمی از رسالت و تعهدی را که اسلام برای نیکبختی و بهروزی این جهانی و سعادت و رستگاری آن جهان بشر به عهده دارد امام صادق (ع) بر عهده خویش گرفته و به انجام رسانده است.

روش پژوهش

همایش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

روش پژوهش حاضر از نوع تحلیل اسنادی بوده که بابررسی احوال و آثار و بیان اقوال و احادیث امام صادق (ع) به توصیف آموزه های تربیتی از دیدگاه آن امام همام پرداخته و پس از تحلیل اقوال و روایات مذکور، مبانی، اصول و روش های تربیتی استخراج و ارائه شده است.

بازشناسی مفاهیم :

مفهوم تربیت

معنای لغوی واژه تربیت که از ریشه (ربو) و به معنی نشو و نمادادن، زیاد کردن است و به معنی پروردن، پروراندن، پرورش دادن به ادب و اخلاق به کسی یاددادن است. (معین، ۱۳۸۰، ص ۲۷۹) از نظر اصطلاحی و علمی دانشمندان از دیر زمان تاکنون درباره تفسیر این کلمه و آشکار کردن مدلول علمی آن تلاش کرده اند اما به تفسیر واحدی دست نیافته اند و هر یک با در نظر گرفتن معیارها و نقطه نظرات مهم و تفاسیر گوناگون به گونه ای سعی کرده اند تعریفی از تربیت ارائه دهند. در اینجا با توجه به تعاریف گوناگون در زمینه های مختلف تربیت سعی شده تعریفی نسبتاً کلی و فراگیر که دانشمندان و صاحب نظران تعلیم و تربیت با دیدگاههای متفاوت خود آن را پذیرفته اند ارائه شود.

تربیت عبارت است : از فعالیتی هدفمند و دو سویه میان مربی و متربی به منظور کمک به متربی در راستای تحقق بخشیدن به قابلیت های وی و پرورش شخصیت او در جنبه های گوناگون فردی، اجتماعی، جسمی، عاطفی، اخلاقی، علاقی و... (بناری، ۱۳۸۳، ص ۶۹)

سیره: از کلمه سیر گرفته شده، یعنی حرکت در زمین، در زمین راه رفتن و گذشتن و عبور کردن. (سیره) نوعی خاص از حرکت انسان، نوعی رفتار. (دلشاد تهرانی، ۱۳۷۹، ص ۳۵)

اهمیت و ضرورت تربیت

تربیت به معنای برانگیختن استعدادها و قوای گوناگون انسان و پرورش آن است، مساله تربیت و مودب بودن به آداب انسانی، ازدیرباز مورد توجه خردمندان بود روزگار و عصری را از توجه به این واقعیت مهم نمی توان خالی دید انسان بدون آراسته بودن به مسائل تربیتی، موجود درنده ای است که کسی از آسیب و شرش در امان نیست. این حقیقت را تمام کتب آسمانی گفته اند که تربیت، برای هر انسانی به منزله روح برای بدن و جانی برای جسم است.

بنابراین، تربیت امری ضروری و مفید برای انسان است. ضرورتش بدان حد است که انسان فاقد تربیت فاقد همه چیز می باشد. از طرف دیگر کودک به دنیا می آید و در حالی که از تمام آگاهی ها و اطلاعات مربوط به این جهان و جهان بعدی عاری و در فاصله طولانی یا کوتاه باید حامل میراثی عظیم از تاریخ و فرهنگ وره آوردهای جامعه

بهائش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

گذشته و حال گردد و تنها در سایه تربیت است که ذهن و استعداد کودک آماده ساخته و بارور می شود. ازدید اقتصادی هم تربیت امری ضروری است زیرا از راه آن می توان برای بیکاران کار تهیه کرد. کمبود متخصصان را جبران نموده، امر تولید را آسان کرده، بر میزان درآمدها افزوده و در جمع، زندگی را رونق و صفایی بخشید. ابوعلی سینا فیلسوف بزرگ معتقد است که، معلم در امر تربیت و آموزش به طرق زیر عمل کند. کودک را از کارهای زشت دور کند و با اقران خوب محشور سازد گاهی او را تشویق و زمانی تهدید نماید به هنگام آموختن، رویه معتدلی داشته باشد، طفل را بشناسد و طبع و قریحه او را بسنجد. ذوق و شوق طفل را در انتخاب هنر و پیشه رعایت کند تا عملاً به کسب معاش خو کند.

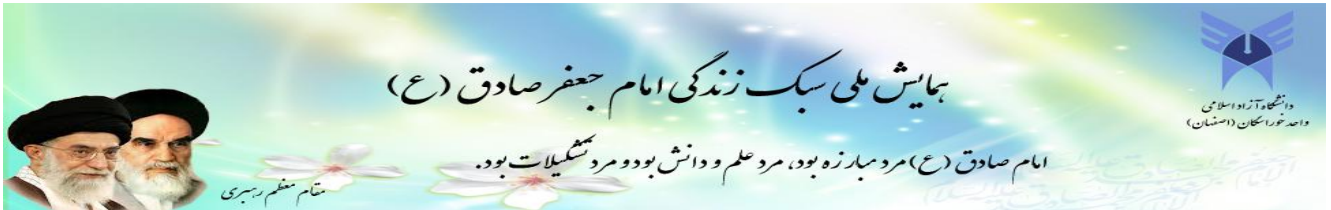
اهمیت تربیت از دیدگاه اسلام: در اهمیت تربیت همین بس که تحقق گوهر آدمی منوط بدان است چنانچه مشمول تربیت صحیح واقع شود فرشته خوی گردد و اگر از آن بی بهره ماند نه تنها استعدادها و امکانات بالقوه اش به هدر می رود و بلکه به اغلب احتمال به قهقرا می رود به مرتبه بهائم بل فروتر از آن تنزل پیدا می کند. در قرآن بیش از هزار مرتبه خدائی تعالی به عنوان رب و صدها مرتبه با وصف عالم و علم ذکر شده است. (شکوهی ۱۳۸۱، ص ۲۷) در شیوه پیامبر (ص) و ائمه اطهار نمونه ها و شواهد بسیاری دال بر اهمیت تربیت است. تربیت دسته جمعی و فردی در هر شرایطی و حتی در سخت ترین برخوردها، خطبه های امیر المومنین (ع) و امام حسین (ع) در میادین جنگ و آثار درخشان تربیتی آنها همه حاکی از توجه و اهمیت تربیت است.

احادیث منقول از پیامبر اکرم (ص) و امامان و رهبران واقعی اش راجع به فضیلت علم و علماء و متعلمان در حد بسیار گسترده ای نظر هر محقق را در کتب حدیث به خود جلب می کند (حجتی، ۱۳۸۷، ص ۵۶) در حدیثی رسول خدا (ع) در اهمیت تربیت و هدایت انسانها می فرماید: «لَا يَهْدِي اللَّهُ بَكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لِّكَ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا» «اگر خداوند به وسیله تو یک فرد را هدایت کند برای تو بهتر است از دنیا و آنچه که در دنیا است».

مفهوم هدایت در تعلیم و تربیت ارزش ویژه برخوردار است بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت، هدایت و تعلیم و تربیت را دو مفهوم مترادف تلقی می کنند به سخن دیگر تعلیم و تربیت را همان هدایت فرد یا جامعه تلقی می کنند. (شریعتمداری، ۱۳۶۰، ص ۲۴)

آموزه های تربیتی امام صادق (ع)

پیشوایان معصوم ما هر کدام در زندگی خصوصی و اجتماعی نمونه کامل اخلاق حسنه و سیرت پیشرفته و کامل اسلامی بودند و سراسر زندگی شان درسه های روشنی از روشهای اصیل اسلام در همه ابعاد زندگی بوده است و به هیچ معروفي امر نمی کردند جز آنکه خود پیشتاز آن بودند و از هیچ منکری جلوگیری و نهی نمی نمودند جز آنکه خود نخستین پیشی گیرنده و تارک آن بودند ...

سجایای اخلاقی و فضائل انسانی و صفات ملکوتی امام صادق (ع) در سطح والاتر از آن قرار گرفته است که بتوان در این مقاله مورد ارزیابی دقیق گیرد تنها به نمونه هایی از کردارها و اعمال آن بزرگوار اشاره می شود تا در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان و پیروان مورد استفاده و بهره گیری قرار گیرد .

اعراض از تواضع و کرنش در برابر ستمگران

امام صادق (ع) رئیس مذهب در برابر ستمگران همیشه حالت منفی و سلبی را داشت و هرگز در برابر آنان کرنش و تواضع از خود نشان نداده است امام در تفسیر آیه *وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آنَانِ* جز پروردگار معبود دیگر در پیش گرفتند آیه ۸۱ از سوره مریم می فرماید : مقصود در این آیه رکوع و سجود نیست بلکه منظور اطاعت و فرمانبرداری از مردان صاحب نام و مقام است پس می افزاید هر کسی مخلوقی را در معصیت خالق اطاعت کند به عبودیتش تن داده است و او را بندگی نموده است .

بنابراین امام صادق بر همه افراد جامعه واجب کرد که با والیان زورگو ، از بالا تا پایین و در هر مرتبه و در هر رتبه و مقامی که هستند ، همکاری نکنند (اسد حیدر ، ۱۳۹۲، ص ۷۵) امام کار با آن ها و کسب درآمد از آن راه را حرام می شمرد و مرتکب این حرام را از عذاب الهی برحذر می داشت و این گناه را از گناهان کبیره می دانست . زیرا کمک کردن به ظالم ، یعنی از بین بردن تمام حق و زنده کردن تمام باطل .

امام (ع) و همگامی با توده های محروم :

در بخش خصوصیات اخلاقی و روحی بارز امام (ع) می توان همرازی و همکاری او را با مردم ستمدیده و درمانده بیان نمود و ارتباط مستقیم او را با توده های مستضعف و محروم زمان نشان داد بی آنکه در این نگرش و همدردی توجهی به آیین و مذهب و یا خصوصیات روحی آنان شده باشد که نمونه هایی از عملکرد امام به صورت متواتر در کتابهای حدیث آورده شده است که بخشی کوچک و ناچیز از نمودارهای تجلی روحیه تابناک و مصداق بارز خصوصیات روحی آن بزرگوار بود و تجلی گاه درسهای سازنده و آموزنده است که از آن پیشوای معصوم صادرگشته است .

دانش برای همه :

امام صادق (ع) علوم و دانشهای باارزش را فقط برای مردم زمان خود نمی خواست ، بلکه آنها را برای همه اعصار و تمام نسلها می خواست ، هم چنان که امام به یاران خود توصیه می فرمود که ضمن دانش اندوزی ، دیگر فضائل و کمالات را هم تحصیل کنند از جمله فرمود : اگر شما باتقوی و راستگو و امین و خوش اخلاق و نیکورفتار باشید ، گفته می شود : این گونه اند منسوبان به امام جعفر و بدین وسیله من نیز خوشحال می شوم و

خیلی هم خوشحال می شوم ، اما اگر چنین نباشد و برای من اسباب ننگ و عار بشوید [دشمنان به شمامت] می گویند : تربیت شده های جعفر این گونه اند . (کلینی ، ج ۲ ، ص ۶۳۶ ، حدیث پنجم) .

امام صادق (ع) همزمان با توجه به ارزش علم و ترغیب به تحصیل و طلب آن ، به تعظیم و بزرگداشت علما و دانشمندان هم توصیه مؤکد فرموده و در حدیثی فرموده : هر کس فقیه و دانشمند مسلمانی را احترام کند و او را بزرگ بدارد ، خداوند در روز قیامت از او راضی و خشنود خواهد بود ، ولی هر کس یک فقیه و دانشمند دینی را توهین و تحقیر کند ، خداوند در روز حشر بر وی خشم خواهد گرفت .

در معاشرت با مردم : خلقهای نیکو و کمالات و فضائل نفسانی انسان گاهی به صورت غرایز طبیعی و خصلتهای فطری هستند و گاهی هم با تعلم و یادگیری و کسب حاصل می شود و اگر ما سیره و روش زندگی هاشم و فرزندان او را مورد بررسی و مطالعه قرار دهیم آنان جامع هر دو نوع فضائل و کمالات بوده اند .

در این میان دقت در سیره امام صادق (ع) نشان می دهد که شخصیت آن حضرت ، الگو و نمونه ای بوده از شخصیت روحانی جدش حضرت محمد (ص) ، که شخصیت هر فرد مرهون عمل و کردار اوست و اگر امام در زندگی خویش لب به سخن نمی گشود ، عملکرد یگانه دلیل و برهانی می توانست باشد بر پاکی طینت ، علو طبع و والائی خویها و خصلتهای او .

امام در زندگی عادی خود و در معاشرت با مردم ، آن گونه می زیسته که در میان یاران و اصحابش انگشت نما نمی شده و طوری ظاهر نمی گردیده که در میان مردم به داشتن دبدبه و کبکبه مشخص باشد . از دیگر رفتارهای نیکوی امام با مردم ، مهمان نوازی آن حضرت بوده است ، وقتی امام در خانه اش مهمانی می داشت برایشان سفره می گشود و بهترین و پاکیزه ترین غذاها را برایشان می آورد . (مظفر ، ۱۳۶۷ ، ص ۳۰۴)

امام از شدت علاقه ای که به نیکوئی ، احسان ، اطعام . زیارت مردم داشت ، اصحاب و یارانش را به صراحت و یا به اشاره و کنایه به آن نوع کارها فرا می خواند ، و چه بسا کنایه و اشاره در تشویق به یک کار و عملی زیباتر و بهتر باشد و رفتار امام با مردم طوری است که گویا مردم جملگی اعضای خانواده و برادران و کسان او هستند و این امر شگفتی نیست و رهبر و امام در رابطه با امت خویش بایستی چنین باشد .

نصیحت پذیری :

از علائم خردمندی جوان و هر انسانی آن است که به پند و اندرز گوش فرا دهد و سخن نصیحت کننده را بپذیرد ، زیرا آدم جاهل و نابخرد از روی تکبر و نخوت و به پندار این که نصیحت کننده می خواهد عیوب او را فاش کند ، به پند و اندرز توجه نمی کند و اصولاً شخص نادان و احمق نمی خواهد به نقایص و کسری های وجود خویش پی ببرد . او از این نکته غافل است که ظهور عیوب و نقایص ، خود کمک می کند که انسان به اصلاح خود

بمایش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

و رفع آن کسری ها بپردازد . لذا امام صادق (ع) به عنوان آموزش و طرح یک اصل پرورشی فرمود : قَالَ أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ غَيُوبِي (وسائل الشيعه ، ج ۱۲ ، ص ۲۵) بهترین دوستان برای من آن کس است که عیبهای مرا به من پیشکش کند [و گرنه امام معصوم و دور از نقص بوده است] . و امام (ع) پذیرش نصیحت را به مؤمن امری لازم می داند .

مشورت و رایزنی :

آن کس که با صاحبان عقل و بینش مشورت کند بهترین راهها و عالی ترین گریزگاهها در برابرش ظاهر می شود و پرده ها و موانع از سر راههای پیروزی کنار می رود و از لغزشگاهها محفوظ می ماند . امام صادق (ع) برای ما از روی این حقیقت پرده برداشته و فرمود : هرگز هیچ انسانی از مشورت ضرر نمی بیند و هلاک نمی شود .

در مقام ارشاد و راهنمایی به مشورت و رایزنی در مشکلات و رویدادها فرمود : چه مانعی دارد که هر گاه برای یکی از شما مشکلی پیش آمد آن را با مردی عاقل ، متدین و باتقوا در میان بگذارد و با او مشورت کند ؟ اما به مشاوران نیز توصیه هایی دارد و به کسانی که طرف مشورت قرار می گیرند تذکراتی می فرماید : از جمله آنان را به رعایت خیرخواهی فرمان داده و از عاقبت خیانت برحذر داشته است .

عطوفت و مهربانی امام صادق (ع) :

امام در نیکی و مهربانی به مردم ، هیچ فرقی قائل نمی شد . همه مردم از این نظر برای امام یکسان بوده اند چه نزدیک و یا دور . زیرا همه کسانی که امام در دل شب به آنها صلح و احسان می کرد و یا از محصول نخلستان به آنان می بخشید ، از کسانی نبودند که به امامت او اعتقاد داشته و ولایت و زعامتش را پذیرفته باشند . پس همه مسلمانان تا آنجا که امام می توانست ، مشمول لطف و محبت و احسان او بوده اند .

عزت نفس :

عزت نفس این است که آدمی کرامت خود را حفظ کند و خود را در مرتبه مناسب خود قرار دهد بزرگواری و عزت از جمله سعادت هایی است که آدمی در این عالم به آن می رسد . سبب این بلندی منزلت همان رفتارها و کردارهای مختلفی است که آدمی وفق خواسته های یک جان گرمی که گرایش به رفعت و بلندی دارد انجام می دهد ، و خویش را در جایگاه خود می نهد و آن چه را شایسته این جایگاه است انجام می دهد امام صادق (ع) در این باره می فرماید : لَا يَبْغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُدِلَّ نَفْسَهُ قُلْتُ بِمَا يُدِلُّ نَفْسَهُ قَالَ يَدْخُلُ فِيمَا يَتَعَدَّرُ مِنْهُ شَائِسَةٌ نِسْتِ مؤمن خود را ذلیل کند . پرسیدند : چگونه خود را ذلیل می کند ؟ فرمود : کاری انجام دهد که از آن پوزش بخواهد . (کلینی، ج ۵، ص ۶۴) .

بهائش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

بدیهی است که آلوده شدن به پستی ها و رذائل ، انسان را ذلیل می کند و او را به سقوط می کشاند . و روشن است که فضیلت ها قدر و منزلت انسان را بالا می برند و عزت نفس به او عطا می کنند .

تعریف امام جعفر صادق از ادب :

در تاریخ جهان سابقه ندارد که ادب و علم ، در هیچ مکتبی مذهبی به اندازه فرهنگ مذهبی امام جعفر صادق اهمیت داشته باشد امام می دانست و می گفت که یک مؤمن ، برای این که دارای ایمان متقین بشود باید از علم و ادب برخوردار باشد . ایشان در مورد ادب تعریف جامعی کرده است او گفته است که ادب عبارت از جامه ایست که بر آنچه می گویند و می نویسند و می پوشانند تا در گوش و ذهن شنونده و خواننده جالب تر جلوه کند . ادب ممکن است علمی نباشد ، اما علم بدون ادب وجود ندارد که این هم یک تعریف جامع و موجز از ارتباط ادب و علم است و همان طور که امام جعفر صادق (ع) گفت در هر علم ، ادب هست اما در هر ادب ممکن است علم نباشد . (منصورى ، ص ۱۸۷)

امام جعفر صادق (ع) از جمله افراد نادر بود که به ادب و علم هر دو علاقه داشت و بالای سر جعفر صادق (ع) در محلی که برای تدریس نشسته بود این بیت به نظر می رسد : لیس الیتیم قد مات والده - ان الیتیم یتیم العلم و الادب یعنی یتیم آن نیست که پدرش مرده ، بلکه آن است که از علم و ادب بی بهره می باشد . و در جایی دیگر فرمود : دانش اندوزید و همراه آن خود را به بردباری و متانت آراسته گردانید . و در حدیث دیگر می فرماید : نسبت به شاگردان خود تواضع و فروتنی کنید و در برابر استاد و معلم خود مودب باشید و هیچ وقت و هرگز از عالمان و دانشمندان خودخواه و متکبر مباشید که این رفتار باطل و نادرست شما ، حقانیتان را از میان می برد . (الامالی، ۱۳۶۲ ، مجلس ۱۷) این کلام امام پندی بسیار دقیق و آموزشی فوق العاده و والاست . زیرا بدون شبهه دانشی که با تواضع و فروتنی و ادب همراه نباشد ، به حال انسان سودمند نخواهد بود . حال این انسان می خواهد معلم و آموزگار باشد و یا متعلم و آموزش بیننده ، چون مردم طبعاً از اشخاص خودخواه و خودپسند ، متنفر و بیزارند و این صفات رذیله باعث می شود مردم به سخنان نیکو و مطالب حق انسان هم توجه نکنند .

تلفیق علم و عمل :

امام صادق (ع) تنها به تحصیل علم و دانش ترغیب نمی فرموده ، بلکه می فرموده است کسانی که دانش می آموزند ، در عمل به آن بکوشند . تعلموا العلم ما شتم ان یعلموا افلن ینفعکم الله بالعلم حتی تعلموا به لان العلماء همتهم الرعايه والسفهاء همتهم الروایه (علامه مجلسی ، ج ۲ ، ص ۳۷) هر چه می خواهید دانش بیاموزید و سطح اطلاعات علمی خود را بالا ببرید ، ولی خداوند از علم و دانش شما سودی عایدتان نخواهد کرد مگر اینکه به آن علم عمل کرده باشید ، زیرا کوشش و هم دانشمندان بر عمل است ولی همت بیخردان بر روایت و نقلی تنهاست .

همایش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکیلات بود.

و نیز فرمود: مثل کسی که می داند ولی عمل نمی کند، مثل شمعی (چراغی) است که به مردم روشنایی می دهد، لیکن خود را می سوزاند.

امام صادق (ع) با گفتار همراه کردار، مردمان را آموزش می داد (اگر او گوینده کونوا دعاه الناس بغیر السنتکم بود مردم را تنها با زبان دعوت به خیر و نیکی نکنید خود بیشتر و مقدم تر از همه به آن متعهد و عامل بود و در اعمال و کردار خویش نشانگر سیمای انبیا و صالحین نیکوکار بود. (عقیقی بخشایشی، ص ۱۶)

چرا که شیوه رهبران معصوم هدایت انسانها به راه راست با سخن و عمل است. مجلس درس امام (ع) از صاحبان عقاید گوناگون پر می شد. دانشمندان مذاهب دیگر و پیروان اندیشه های مخالف گرد امام (ع) حلقه می زدند و ایشان با استفاده از روش های عملی دروس خود را به ایشان ارائه می دادند. (اسد حیدر، ۱۳۹۲، ص ۵۶، ج ۴)

عفو و گذشت امام :

امام صادق (ع) در عفو و گذشت و در بزرگواری و سماحت کم نظیر بود او هرگز بدیها را با بدی مقابله به مثل نمی فرمود بلکه با وجه بهتر و به صورت نیکوتر و شایسته تر خوشرفتاری می نمود، او با معاشرین و خدمتگزاران با مهربانی رفتار می کرد می گویند روزی یکی از خدمتگزاران را در پی حاجتی فرستاد او تاخیر نمود امام پشت سر او رفت و دید که او خوابیده است امام منتظر ماند تا بیدار شود هنگامی که بیدار شد امام با مهربانی فرمود: چه شده است که شب و روز می خوابی؟ شب مال تو و روز برای ما باشد بهتر نیست؟ هنگامی که اطلاع می رسید پشت سر او افرادی بدگویی کرده اند می ایستاد و نماز می گزارد و در حق غیبت کننده و بدگو دعا می فرمود در صورتی که او قادر بر انتقام بود ولی هرگز خود را با این افکار آلوده نمی ساخت می فرمود هرگز در عفو ذلت نیست و در انتقام عظمت وجود ندارد و باز می فرمود: هرگز از مال صدقه نمودن نقصان پیدا نمی کند و بنده خدا را از عفو جز عزت و سربلندی نمی افزایشد هر آنکس که برای رضای خدا تواضع و فروتنی کند خداوند متعال او را سربلند می کند. (عقیقی بخشایشی، ص ۱۸)

سخاوت:

امام در سخاوت و ایثار خلف و یادگار راستین و صادق امام علی بن ابیطالب (ع) بود او بخشی از درآمد خود را وقف رفع اختلاف و حل مشاجره دو برادر مسلمان تعیین کرده بود که غالباً بر اساس امور مالی منازعه می کنند و سفارش کرده بود این امر از دیگران پوشیده و مخفی نگه داشته شود او معتقد بود که کمال احسان در سه چیز نهفته است: ۱- سرعت و تعجیل در خیرات ۲- کوچک شمردن و تصغیر خیرات خویش ۳- در پنهان داشتن و سری نمودن آن.

همایش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

از این رو بیشتر اوقات احسانها و نیکوکاریهای خود را مخفی از انظار مردم انجام می داد مگر آن که در افشاء آن خیر و مصلحت والآتری وجود داشته باشد و این بدان سبب بوده است که ایشان نمی خواستند آثار ذلت و خواری نیاز را در چهره نیازمند ببینند و کرنش حاجتمند را در برابر شخص دارا و عطاکننده مشاهده کنند. سخاوت و بذل او بهترین دلیل شعور اجتماعی او بوده و پنهان و مخفی داشتن آن، دلیل وجدان دینی و احساسات عمیق مذهبی اوست.

امام هدیه ها و بخششهای زیاد و کلان به مردم می داد، به طوری که شخص بینوا پس از دریافت صله و عطای امام احساس نیاز و تنگدستی نمی کرد. امام صادق (ع) به معنی می فرمود: با صله و بخشش، علاقه و محبت مردم را به سوی خود جلب کن زیرا خداوند عطا و بخشش را رمز مهر و محبت و تنگ نظری و بخل را کلید عداوت و دشمنی قرار داده است به خدا سوگند! اینکه شما چیزی از من بخواهید و من آن را به شما بدهم، نزد من دوست داشتنی تر از آن است که از من چیزی نخواهید و من هم چیزی به شما ندهم و در نهایت، نسبت به من احساس کینه و دشمنی کنید. (شیخ طوسی، ۱۴۱۴، مجلس ۳۱)

علم آموزی از دیدگاه امام:

امام جعفر صادق (ع) علم را این گونه تعریف کرده هر چیزی که به آدمی بیاموزد علم است و عقیده داشتند که بعد از اجرای احکام دین، برای یک مسلمان واجب تر از ادب و علم چیزی نیست در فرهنگ مذهب جعفری فرا گرفتن علم و ادب از واجبات فردی و اجتماعی مسلمین به شمار می آید.

امام عقیده داشت که نوع بشر، در دوره طولانی زندگی خود در این جهان، فقط مدت های کوتاه را اختصاص به علم داده است و بیشتر از علم بری بوده و دو چیز او را از علم دور می کرد. اول نداشتن مربی و معلم تا اینکه وی را تشویق به فراگرفتن علوم نماید. دوم تنبلی انسان و این که چون فراگرفتن علم زحمت داشت انسان از آن کار بازحمت می گریخت.

در حوزه علمیه جعفری و مدرسه امام صادق (ع) که جماعت زیادی از آن فارغ التحصیل شدند هرگز دانش برای شهرت و کسب افتخارات و خودنمایی و فخرفروشی و امثال آن آموخته نمی شده و هدف شاگردان این مکتب و این دانشگاه جز آموختن علم برای نفس کمال و خدمت به شریعت و دین نبوده است. اگر احیاناً افرادی نیز بودند که از این خط مسیر خارج می شدند و دچار انحراف می گشتند امام صادق (ع) آنان را از حوزه خود می راند زیرا با هدف و روش امام سازگاری نداشت و دارای آن طینت و سرشت پاک نبودند و همیشه امام پیشاپیش تدریس و تعلیمش، شاگردان خود را با پند و اندرز موثر سیراب می فرمود. امام (ع) از دانش پژوهان می خواهد که علم را برای تحصیل کمال و خدمت به مردم بیاموزند و دانشی که به غرض ریا و تظاهر، مباحات و فخرفروشی و یا مجادله و کشمکش تحصیل می شود، مفید و سودمند نخواهد بود بلکه ضرر و آسیب خواهد داشت، هم چنان که

بهائش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

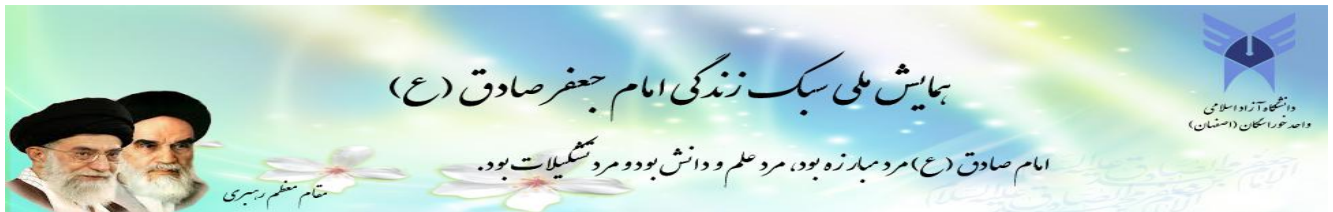
ترک تحصیل علم و دانش به این علت که در دسر و زحمت دارد نشانه حماقت و بی خردی است و شرم و حیایی که مانع رشد و تکامل انسان شود و او را در مرتبه پست نگاه دارد، صفت رذیله است و نکوهیده. علم و دانشی مفید به حال جامعه است که پخش شود و به مردم سود برساند، وگرنه چراغی که جلوی نور آن را گرفته باشند، چه فایده ای دارد؟

درباره تشویق به تعلم و یادگیری چه جمله ای از این رساتر و با معنی تر می تواند باشد که فرمود: اطلبو العلم ولو بخوض المهج و شق اللجح در جستجوی دانش باشید ولو با دل به دریا زدن و امواج طوفانی را شکافتن. (علامه مجلسی، ج ۱۷، ص ۲۷۰)

امام صادق (ع) اصحاب و شاگردانش را به دانش آموزی و کسب معرفت نیز تشویق و ترغیب می فرمود و به آنان فرمود: لست احب ان اری الشاب منکم الاغاریا فی حالین اما عالما او متعلما... (علامه مجلسی، ج ۱، ص ۱۷۰) دوست ندارم یکی از شما جوانان را جز در یکی از دو حال ببینم، یا دانشمند و عالم یا دانشجو و متعلم، و در غیر این دو صورت مقصر هستید و هر مقصری گمراه و هر گمراهی گناهکار است.

نتیجه گیری:

بنابراین تربیت زیر بنای حیات، اساس فضیلت، ریشه حقیقت و راهنمای انسان به سوی سعادت در همه شئون زندگی است و سیره زندگی آن امام همام درس اسلام شناسی و اعمال و کردار او درس توحید و خداشناسی بود او بر هیچ معروف و خیری دستور نمی داد جز آنکه خود پیشرو و پیشقدم انجام آن بود ایشان نمونه بارز و مظهر اعلا صفات پسندیده و اخلاق حمیده بود، او در گفتار خود راستگو و در پویندگی حقیقت در ستکار و دانشمند و عامل به گفتار خویشتن بود. و با غور و تفحص در زندگی امام صادق (ع) خصوصا در ابعاد شخصیت و حیات اجتماعی ایشان درمی یابیم که سخنان و سیره آن امام و روش های تربیتی ایشان همه ابعاد زندگی انسان را در برداشت و در

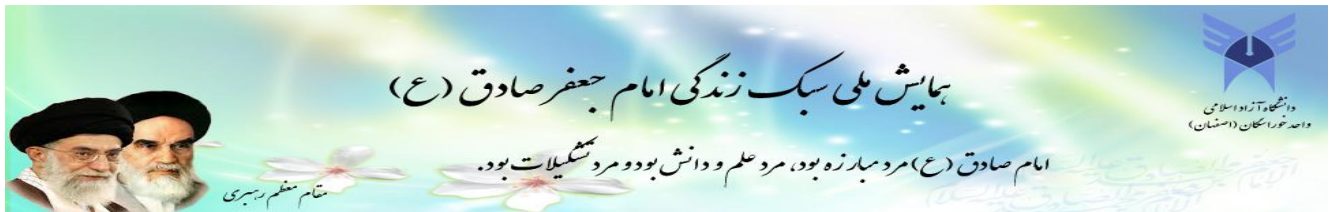
تلاش برای تصفیه اخلاق و غرائز انسان و جهت دهی مردم در مسیر خوبی و صلاح و هدایت بود و با عمل به سیره تربیتی امام صادق (ع) انسان می تواند به رشد و کمال مورد نظر دست یابد.

فهرست منابع :

قرآن مجید .

اسد حیدر ، (۱۳۹۲) ، امام صادق (ع) و مذاهب اهل سنت ، مترجم : سیدعلیرضا نقیب پور ، انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب ، ج ۲ ، قم .

بناری ، علی ، (۱۳۸۳) ، نگرش بر تعامل فقه و تربیت با تاکید بر نقش فقه بر تربیت ، موسسه آموزشی امام خمینی ، قم .

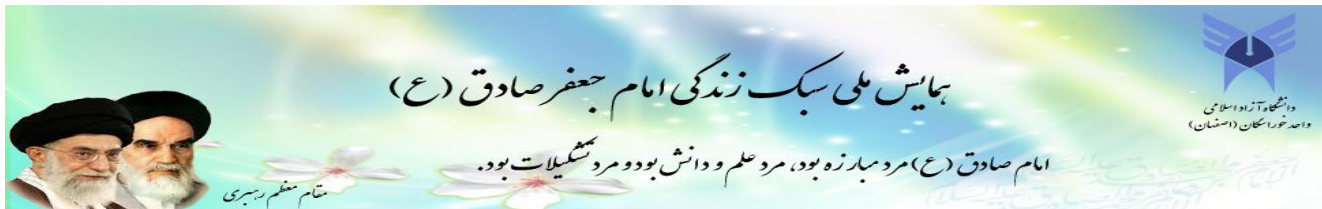
- حجتی ، محمدباقر ، (۱۳۸۷) آداب تعلیم و تربیت در اسلام ، دفتر نشر فرهنگ اسلامی تهران .
- حیدر ، اسد ، ۱۳۹۲ ، امام صادق (ع) و مذاهب اهل سنت ، مترجم : فریدالدین فرید عصر و محمدحسین سرانجام ، انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب . قم .
- دلشاد تهرانی ، مصطفی (۱۳۷۹)، سیره نبوی، منطق عملی ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، تهران .
- شکوهی ، غلامحسین ، (۱۳۸۱) ، تعلیم و تربیت و مراحل آن ، انتشارات آستان قدس رضوی ، مشهد .
- شریعتمداری ، علی (۱۳۶۰) تعلیم و تربیت اسلامی ، نهضت زنان مسلمان ، تهران .
- شیخ طوسی، الامالی. (۱۴۱۴)، انتشارات دارالتقافه، قم.
- شیخ صدوق، الامالی، (۱۳۶۲) انتشارات کتابخانه اسلامیه.
- علامه مجلسی ، (۱۹۸۳) بحار الانوار ، ج ۱۷ و ۲ ، دار احیاء التراث العربی بیروت .
- کلینی ، محمد بن یعقوب، (۱۳۶۵) الکافی ، ج ۵ ، چاپ دارالکتب اسلامی ، تهران .
- معین ، محمد ، (۱۳۸۶) ، فرهنگ فارسی ، انتشارات فرهنگ ماهرخ ، تهران .
- مرکز مطالعات اسلامی استراسبورگ ، مغز متفکر جهان شیعه ، (۱۳۷۴) ترجمه ذبیح اله منصوری ، سازمان انتشارات جاویدان .
- مظفر ، محمدحسین ، (۱۳۶۷) ، صفحاتی از زندگانی ، امام جعفر صادق (ع) ، انتشارات رسالت قلم .
- موسوی کاشانی ، سید محمدحسن ، (۱۳۷۹) ، بر امام صادق (ع) و امام کاظم (ع) چه گذشت ، انتشارات گوهر اندیشه، تهران .
- وسائل الشیعه (۱۴۰۹)، ج ۱۲، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم .

نام و نام خانوادگی: آزاد کمالی مهر - فائقه کمالی مهر

آخرین مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد

رتبه علمی: غیر هیات علمی

رشته تحصیلی: علوم تربیتی - ادبیات فارسی

محل فعالیت: دفتر فرهنگ اسلامی - دبیر

جنسیت: زن

تلفن ثابت: ۰۸۶۳۷۲۲۶۳۸۴ - ۰۸۶۳۷۲۲۴۳۷۰

تلفن همراه: ۰۹۱۸۸۴۸۶۲۱۷

دورنگار: ۰۸۶۳۷۲۲۶۲۷

پست الکترونیکی: a.kamalymehr@aiau.ac.ir

مقاله ارائه می دهد

اصل مقاله به همراه سی دی ارسال گردیده است

امضاء

تاریخ ۹۲/۸/۲۶